

האירופים – סדרה בעריכת הילה זהבי ושרון פרדו

רובר שומאן

למען אירופה

מצרפתית:

שירן בק

עריכה מדעית ופתח דבר:

ד"ר הילה זהבי ופרופ' שרון פרדו

אוב

תש"ף 2020

רובר שומאן: אבי אירופה המאוחדת

שרון פרדו* והילה זהבי**

הנוכח־הנפקד מדפי ההיסטוריה של תהליך
האינטגרציה של יבשת אירופה¹

בפברואר 2006 הועלה בתיאטרון המפֶסְטֶד שבלונדון המחזה
"תוכנית שומאן". ביל, גיבור המחזה, הוא עובד מדינה בריטי
באחד ממשרדי ממשלת הוד מעלתה, והוא אוהד מושבע של
תוכנית שומאן לאיחודה של יבשת אירופה ומעריץ של העומד
מאחורי תוכנית זו. אלא שאת האידיאליזם של ביל מאתגרים
כל העת הסוכנויות והמוסדות האירופיים ההולכים ומתפתחים

---

1 * פרופ' שרון פרדו הוא Jean Monnet Chair *ad personam* במחלקה לפר
ליטיקה וממשל וחוקר בכיר במרכז סימון וייל למחקר וללימודי אירופה בת
זמננו, המרכז הלאומי למצוינות במחקר ובהוראת הלימודים האירופיים ע"ש
ז'אן מונה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב.

** ד"ר הילה זהבי היא מנהלת מרכז סימון וייל למחקר וללימודי אירופה בת
זמננו, המרכז הלאומי למצוינות במחקר ובהוראת הלימודים האירופיים ע"ש
ז'אן מונה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב.

מבוא זה נשען ברובו על ספרו של החוקר אלן פול פימיסטר:

Alan Paul Fimister, *Robert Schuman: Neo-Scholastic Humanism and the
Reunification of Europe* (Brussels: P.I.E. Peter Lang, 2008).

לאיטם בידי פוליטיקאים בוגדניים ונכלוליים ובידי דמויות נוספות. בסצנה הרביעית של המערכה הראשונה, עוד בטרם ביל מפריע במהלך פגישה דמיונית בין קלמנט אטלי (Attlee)² לז'אן מונה (Monnet)³, הוא משוחח עם המנהלת שלו, גב' ל', ומבטל את מרכזיותו של רובר שומאן (Schuman) – ראש ממשלת צרפת לשעבר והמכהן באותה העת כשר החוץ שלה – בתהליך איחודה של היבשת:

ביל: הם דנים הבוקר בתוכנית שומאן. [...] זה מאוד מרגש. אני מקווה לפגוש את האיש עצמו.

גב' ל': את מי? את שומאן?

ביל: לא. את מונה! ז'אן מונה! הוא היה זקוק לשם ידוע כדי להשיק את התוכנית שלו, והוא הגיע אל שר החוץ הצרפתי, רובר שומאן. זוהי הסיבה שהתוכנית קרויה תוכנית שר מאן. אבל מונה הוא שחיבר אותה. שמעתי אותו מדבר על כך באיחוד הפדרלי. הוא באמת איש חזון אמיתי, גב' ל'.⁴

גישתו זו של גיבור המחזה מסמלת נאמנה את העוול ההיסטורי והאקדמי ארוך השנים שממנו סובל הדימוי הציבורי של רובר שומאן, אבי אירופה המאוחדת, בעיקר מאז פרסום ספר הזיכרונות של מונה בשנת 1976.⁵ על כן אין זה מפתיע שגם עבור הציבור קורא העברית, שומאן הוא נוכח־נפקד מדפי

2 ראש ממשלת הממלכה המאוחדת בין השנים 1945 ו-1951.

3 שהיה לו תפקיד מרכזי ב"תוכנית שומאן" להקמת קהילת הפחם והפלדה האירופית וכיהן כנשיאה הראשון של קהילה זו.

Tim Luscombe, *The Schuman Plan. Mid Rehearsal/Publication Draft* 4 (London: Nick Hern Books, 2006), p. 27

Jean Monnet, *Mémoires* (Paris: Fayard, 1976) 5

ההיסטוריה של תהליך האינטגרציה האירופית, שיצא לדרכו במחצית השנייה של המאה העשרים. מעולם לא פורסמה באנגלית, ובוודאי שלא בעברית, ביוגרפיה מלאה של שומאן. הספרות המחקרית והפוליטית המעטה העוסקת בו נכתבה ברובה הגדול בצרפתית, ולצידה מעט פרסומים שנכתבו בשפה האנגלית. יש שני מקורות מרכזיים בשפה האנגלית העוסקים בדמותו. האחד נכתב ב-1961 בידי דין אצ'סון (Acheson), שהיה מזכיר המדינה של ארצות הברית בשנים 1949-1953 בתקופת נשיאותו של הארי טרומן. ספר זיכרונותיו של אצ'סון מימי כהונתו מציג פן אישי מאוד בחייהם של אישים מרכזיים שעבד עימם, וביניהם גם רובר שומאן,⁶ שכהן באותה העת כשר החוץ של צרפת. המקור המרכזי השני באנגלית העוסק בשומאן פורסם ב-2008, כחצי מאה לאחר פרסום זיכרונותיו של אצ'סון. זהו ספרו של החוקר אלן פול פימיסטר.⁷ בספרו זה פימיסטר מתמקד בטענה כי ההשראה לכינונם של קהילת הפחם והפלדה האירופית⁸ ושל פרויקט איחודה של אירופה נשען על האמונה

Dean Acheson, *Sketches from Life. Of Men I Have known* (London: Hamish 6 Hamilton, 1961), pp. 37–62

7 Fimister, לעיל ה"ש 1. בשנת 2012 נכתבה גם עבודת דוקטורט באנגלית על שומאן. עבודה זו לא פורסמה עדיין: Margriet Krijtenburg, *Schuman's Europe: His Frame of Reference* (Leiden: Leiden University, 2012)

8 קהילת הפחם והפלדה האירופית היא הקהילה האירופית הראשונה, שעל בסיסה הוקם בסופו של תהליך האינטגרציה האירופית האיחוד האירופי, כפי שהוא מוכר לנו כיום. לדין מעמיק בשפה העברית באיחוד האירופי, מוסדותיו ובהיסטוריית פרויקט האינטגרציה האירופית ראו, שרה קאהן ניסר, האיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות ומדיניות (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2016); עידית חנוכה, האיחוד האירופי: ניסוי בדמוקרטיה על-לאומית (תל אביב: רסלינג, 2014).

הנוצרית הקתולית ועל הפילוסופיה התיאולוגית של שומאן עצמו. על פי טענה זו, שומאן, כקתולי אדוק ומאמין, תכנן באופן מודע את איחודה של היבשת בהסתמך על יסודות אמוניים תרבותיים: סמכותה החברתית של הכנסייה הקתולית וההתחדשות המודרנית של מערכת הפילוסופיה התיאולוגית הידועה כניאורתומיזם.

טענתו זו של פימיסטר נוכחת גם היא במחזה הבדיוני המוזכר לעיל. שם קלמנט אטלי מביע את דעתו על התוכנית להקמת קהילת פחם ופלדה אירופית ועל מקורותיה:

אינני מסוגל להחליט אם זוהי קונספירציה קתולית או גרמנית. אם זהו ניסיון נוסף לפדרליזם, הרי שהוא יהיה קתולי. כל ממשלה אירופית מרכזית מלבד זאת [הבריטית] מנוהלת על ידי פנאטים דתיים ובחסות הכנסייה. דבר לא יעצור את המנוולים עד אשר יכוננו מחדש את האימפריה הרומית הקדושה מגדות האוקיינוס האטלנטי בפורטוגל ועד לגבולותיה של רוסיה הסובייטית.⁹

שומאן, המסמל באישיותו את תפקידה של הנצרות הקתולית בכינון הקהילות האירופיות והאיחוד האירופי של ימינו, היה נשיאה של האספה הפרלמנטרית האירופית (המוכרת לנו כיום כפרלמנט האירופי). הוא היה הפוליטיקאי האירופי היחיד בתולדות האינטגרציה האירופית שאספה פרלמנטרית זו העניקה לו (בשנת 1960) את התואר "אבי אירופה". על אף כל זאת, הוא עדיין סובל, שלא בצדק, מן הצל הגדול שמטיל עליו ז'אן מונה, מי שנתפס כאביה בפועל של אירופה המאוחדת.

⁹ Luscombe, לעיל ה"ש 4, בעמ' 32.

איש הגבולות ואזורי הספר

לאורך כל חייו היה שומאן "איש הגבולות ואזורי הספר", כפי שנהג להעיד על עצמו.¹⁰ על כן אין זה פלא שלאורך כל חייו היה רגיש מאוד לסכסוכים ולמחלוקות בין כלל מדינות אירופה, ובמיוחד לאלה שבין צרפת לגרמניה. שומאן נולד ב-29 ביוני 1886 ברובע קלזון (Clausen) שבעיר הבירה של הדוכסות הגדולה של לוקסמבורג. אמו של שומאן הייתה ילידת לוקסמבורג. אביו, יליד לורן, אזור שסופח לרייך הגרמני ב-1872 לאחר תבוסתה של צרפת במלחמת צרפת-פרוסיה, אולץ לוותר על אזרחותו הצרפתית לטובת אזרחות גרמנית, ולו רק בכדי לשמור על אדמות המשפחה ונכסיה. בעוד שומאן ירש מאביו את אזרחותו הגרמנית, את מרבית תקופת ילדותו בילה בלוקסמבורג ובגרמניה, שם נהג לבקר עם אמו. שפת אמו של שומאן הייתה לוקסמבורגית, והוא הקפיד לשוחח בשפה זו עם קרובי משפחתו ועם חברי הילדות שלו. השפה הגרמנית הייתה אף היא שפה ילידית בעבורו, וכשאר תושבי לוקסמבורג, גם הצרפתית הייתה שגורה בפיו.¹¹ עם זאת, ככל הנראה, צרפתית לא הייתה שפת הבית, והדבר היה לו לרועץ לאורך כל חייו הפוליטיים, עת יריביו הגחיכו את מבטאו הגרמני בשפה הצרפתית.

אף על פי שבלוקסמבורג הונהג חופש דת מלא, שיעורי הדת היו חלק בלתי נפרד מתוכנית הלימודים בבית ספרו של שומאן. הוא והוריו היו נוצרים אדוקים, שהדת הייתה נוכחת בכל היבט

Robert Schuman, "La France et l'Allemagne peuvent-elles coexister?" 10 *Réalités*, No. 96, January 1954, ADM 34J39

Christian Pennera, *Robert Schuman: La jeunesse et les débuts politiques d'un grand européen, de 1886 à 1924* (Sarreguemines: Éditions Pierron, 1985), p. 24

של חייהם. המשפחה עסקה במדיטציה דתית, ושומאן נותר "נאמן למשמעת רוחנית זו" לאורך כל חייו.¹² בלוקסמבורג למד שומאן אהבת מולדת מהי, וכפי שהעיד על עצמו: "דעתי את המשמעות של לאהוב את מדינתך ואת תחושת החיבור לשליט, אשר בדמותו מגלם ומבטיח את אחדותה, המשכיותה ועצמאותה של האומה".¹³ ב-1900, כשהיה שומאן בן 14, נהרג אביו בתאונת דרכים, והקשר בינו לבין אמו התהדק לכדי חברות כנה, עמוקה, רוחנית ודתית מאוד.

שומאן למד משפטים באוניברסיטת בון. לאורך כל תקופת לימודיו נדד בין אוניברסיטאות גרמניות שונות במינכן, ברלין ושוטרסבורג, בחיפוש מתמיד אחר הפרופסורים והקורסים האקדמיים הטובים ביותר. על פי אחת הסברות, היה זה במהלך נדודיו האקדמיים בגרמניה שפגש בקונרד אדנאואר, מי שלימים כיהן כקנצלר הראשון של גרמניה המערבית והיה אף הוא לאחד מהאבות המכוננים של פרויקט האינטגרציה האירופית, וכבר אז רקחו השניים את התוכנית "לאיחודה של יבשת אירופה ברוח הוותיקן".¹⁴ ב-1910 סיים שומאן את לימודי הדוקטורט שלו במשפט אזרחי, וב-1912 סיים את הכשרתו כעורך דין, התיישב בעיר מֶץ, בירתו הכלכלית של אזור לורן, ובה פתח את משרדו.¹⁵

René Lejeune, *Robert Schuman (1886–1963), Père de l'Europe* (Paris: 12 Fayard, 2000), p. 32

.Robert Rochefort, *Robert Schuman* (Paris: Cerf, 1968), p. 24 13

14 Schuman, לעיל ה"ש 10. עם השנים הועלו סברות וטענות רבות באשר למועד פגישתם הראשונה של שומאן ואדנאואר ומקומה. יצוין כי שומאן הכחיש טענה זו.

15 Rochefort 15, לעיל ה"ש 13, בעמ' 25.

כשנה לפני סיום הכשרתו המשפטית, בשנת 1911, נפטרה אמו של שומאן. מותה של אמו האהובה הותיר עליו חותם כבד, והשכול אף גרם לו לתהות על עתידו האישי והמקצועי. שומאן האבל שקל ברצינות רבה לנטוש את עולם המשפטים לטובת חיי פרישות בכנסייה הקתולית. הוא השתכנע שלא לעשות כן בהשפעת דעותיהם של חבריו לאורך השנים.

הדת הקתולית, כאמור, הייתה למצפן מרכזי בחייו של שומאן. מייד עם תחילת לימודיו באוניברסיטת בון, הוא הצטרף לאגודת הסטודנטים הקתוליים של האוניברסיטה - *Unitas* - והוא וחבריו לאגודה נצמדו באדיקות לעיקרי האמונה הקתולית. ב-1906, עם מעברו לאוניברסיטת ברלין, שומאן היה ממקימי סניף *Unitas* בברלין. מעורבותו של שומאן בפעילות חברתית ופוליטית של הכנסייה הקתולית לא הסתיימה עם השלמת לימודיו: עם המעבר למץ הוא הצטרף לאגודה הקתולית של אזור לורן, היה פעיל מאוד בחיי הדת המקומיים, ובמקביל קשר קשרים עם לאומנים צרפתים באזור. פימיסטר קובע כי עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה היה שומאן "הקתולי שאינו איש דת" המושלם בהתאם לדגם שטבע האפיפיור לאו השלושה-עשר: מציית למרות הכנסייה, מחונך על פי הפילוסופיה של התיאולוג תומאס אקווינס, קשור במודל הממשל השיתופי, עוין במידה שווה את הקפיטליזם ואת הקומוניזם ונחוש להגן על זכויותיה של הכנסייה הקתולית בתחומי החינוך ועל זכויות מעמד הפועלים.¹⁶ במהלך המלחמה עצמה, מחמת אי כשירותו לשירות קרבי בצבא הגרמני, שירת שומאן את הממשל הגרמני בתפקיד מנהלי - שירות שעתידי היה לרדוף אותו לאורך כל חייו הפוליטיים.

שומאן בזירה הפוליטית

לאחר ששומאן התיישב במץ, שמו הלך לפניו והוא היה לגורם פעיל מאוד בכל היוזמות הקתוליות בעיר. הוא השקיע מזמנו וממרצו בהתנדבות למען הקהילה. תוך פרק זמן קצר יחסית של שבע שנים, היה לאחד האישים המוכרים והאהודים ביותר בעיר, ולדובר מבוקש באירועים ציבוריים. אמנם הפוליטיקה לא הייתה בראש מעייניו של שומאן, אך הטרידו אותו עד מאוד עוינותן של הרשויות הצרפתיות לכנסייה הקתולית והאיום המתמיד על הגבלת חופש הדת בבתי הספר של הכנסייה, וזאת במסגרת השמירה הקפדנית על עקרון החילוניות (laïcité) בבתי הספר במדינה. ב-1919, בעקבות השבתם של אלזס ולורן לידי צרפת במלחמת העולם הראשונה, נכנס שומאן בלחץ חבריו לחיים הפוליטיים והתפקד למפלגה נוצרית דמוקרטית חדשה בשם "האיחוד הרפובליקאי של אזור לורן" (Union républicaine lorraine). הוא וחבריו נחלו הצלחה בבחירות שהתקיימו בנובמבר אותה השנה ונבחרו לאספה הלאומית הצרפתית. הם היו לחברי הפרלמנט הראשונים שייצגו את אזור לורן בארמון בורבון בפריז (מקום מושבו של הבית התחתון) מאז עבר האזור לשליטה גרמנית ב-1870. אין זה מפתיע לגלות כי נאומו הראשון של שומאן באספה הלאומית יוחד לנושאי הדת הקתולית, שבשמה ולהגנתה נבחר. טענתו המרכזית הייתה כי לדת הקתולית, בדיוק כמו לאידיאולוגיה המרקסיסטית, הזכות המלאה והשווה להיות הבסיס לכל פעולה פוליטית ברפובליקה הצרפתית. עבור שומאן, הפרדת הדת מהמדינה הייתה אפליה לא צודקת המדירה את הקתוליות מן השיח הציבורי. לאורך כל חייו הפוליטיים נותר שומאן נאמן להגנת זכויות הכנסייה הנוצרית ואזורי אלזס ולורן.

בעבודתו הפרלמנטרית בראשית דרכו הפוליטית ניצל שומאן את השכלתו ואת ניסיונו המשפטי לאימוצו ולשילובו של החוק הצרפתי באזורי אלזס ולורן. הוא מונה לנציג מחוז מוזל במועצה המייעצת להרמוניזציה המשפטית של מערכות החקיקה באלזס ולורן. ב-1928 מונה ל"דווח" (rapporteur) של נציבות אלזס-לורן, וזמן קצר לאחר מכן אף נבחר לנשיאה של הנציבות. הוא הצליח לסייע רבות לתושבי אזורים אלו בתפקידים שמילא. במערכות הבחירות הלאומיות שהתקיימו לאחר מכן שומאן כבר זכה לפופולריות רבה באלזס ולורן, ונבחר פעם אחר פעם לכהן כחבר האספה הלאומית הצרפתית. במהלך הקריירה הפוליטית שלו הוא החליף שלוש פעמים את המפלגות שבהן התמודד, וב-1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, אף מצא עצמו במעמד של חבר פרלמנט עצמאי ובודד ללא כל שיוך פוליטי.¹⁷

כמו רבים בני דורו, גם שומאן הושפע עמוקות מפרסומיו ומפעילותו הפוליטית וההגותית של המדינאי והאינטלקטואל האוסטרי, הרון ריכרד ניקולאוס פון קודנהובה-קלרגי (von Coudenhove-Kalergi), אשר תרם רבות לשיח על אחדותה של יבשת אירופה. קודנהובה-קלרגי ייסד בשנת 1922 את תנועת "האיחוד הפאן-אירופי". הוא טען כי על יבשת אירופה לחתור לשלום באמצעות איחוד פוליטי, וב-1923 פרסם את רעיונותיו בספרו המשפיע והחשוב *Pan-Europa*.¹⁸ בספרו זה טען קודנהובה-קלרגי כי תם עידן העליונות הגלובלית של

Raymond Poidevin, *Robert Schuman, homme d'État, 1886-1963* (Paris: 17 Imprimerie nationale, 1986), p. 126

Richard N. Coudenhove-Kalergi, *Pan-Europa* (Augsburg: Paneuropa 18 Michael Gehler, "From Paneurope to the Single Currency," *Contemporary European History* 15, (2006): 2, pp. 273-289

אירופה, אך אפשר עדיין למנוע את התדרדרותה הפנימית של היבשת אם המערכות הפוליטיות שלה תתחדשנה תוך כדי הדגשתו של שיתוף פעולה בקנה מידה גדול. לשיטתו של קודנהובה-קלרגי, מכיוון שהשינויים באירופה אינם יכולים להתרחש במנותק משאר העולם, הרי שלשם השגת שלום עולמי יש לכוון חמש מעצמות עולמיות: אמריקה, ברית המועצות, מזרח אסיה (סין ויפן), הממלכה המאוחדת והאימפריה הבריטית (כולל קנדה, אוסטרליה, דרום אפריקה, המזרח התיכון והודו), ו-Pan-Europa – פדרציה אירופית שתכלול את מדינות אירופה ואת הקולוניות שלהן באפריקה ובדרום-מזרח אסיה.

קודנהובה-קלרגי לא היה מקור ההשראה היחיד של שומאן בסוגיית איחודה של אירופה. שומאן היה קשוב גם למדינאים נוספים כגון אריסטיד בריאן (Briand), שכיהן בעברו כראש ממשלת צרפת וכשר החוץ שלה, וב-1926 אף הוענק לו פרס נובל לשלום. בריאן היה תומך נלהב של רעיון איחודה של אירופה, ובספטמבר 1929 נשא נאום מרכזי בנושא לפני העצרת הכללית של חבר הלאומים, קודמו של ארגון האומות המאוחדות. בנאומו זה קבע בריאן כי: "בין עמים המקובצים יחדיו במרחב גיאוגרפי כדוגמת עמי אירופה חייב להתקיים סוג של חיבור פדרלי [...] ארגון זה יפעל בעיקר במרחב הכלכלי [...] אך אני משוכנע שהחיבור הפדרלי יכול להועיל [גם] מן ההיבט הפוליטי ומן ההיבט הסוציאלי, מבלי לפגוע בריבונותן של מי מן האומות".¹⁹ במאי 1930 פרסם בריאן מזכר הכולל את תוכניתו לאיחוד פדרלי אירופי, ובו פירט את רעיונותיו ל"איחוד מוסרי של האירופים" ולהכפפה כללית "של הסוגיה

Norman Davies, *Europe: A History* (New York: Harper Perennial, 1997), 19 p. 950

הכלכלית לזו הפוליטית". כמו כן, הוא חזה את הקמתם של "ועדה פוליטית קבועה" ושל מועצה של מדינות אירופיות עם נציגים קבועים מהמדינות השונות.²⁰

ואכן, בדומה לקודנהובה-קלרגי ולבריאן, גם שומאן קרא במצע הבחירות שלו ב-1928 ל"שיתוף פעולה בין-לאומי חופשי מן המכשולים שבאמצעותם יצרנו חשדנות ואנוכיות לאומית". יחד עם זאת, חשוב לציין כי אף על פי ששומאן תמך באיחודה של אירופה כבר בשלב מוקדם זה, הוא לא היה מזוהה כלל עם הנושא, ואף לא השתתף באירועים ציבוריים ובמפגני תמיכה.²¹ נראה כי התנאים לאיחודה של אירופה הבשילו מבחינתו בעיקר במהלך שנות ה-40 וה-50 של המאה העשרים, והם שהביאו אותו בסופו של דבר לפרסום תוכניתו והצהרתו בדבר איחודה של היבשת בשנת 1950.

ב-1932 ביקר שומאן בקונגרס בין-לאומי בעיר קלן שבגרמניה. באותה העת כיהן קונרד אדנאואר כראש העיר, ועל פי אחת הסברות, במהלך קונגרס בין-לאומי זה נפגשו לראשונה שני האבות המכוננים של פרויקט האינטגרציה האירופית ודנו באפשרות איחודה של היבשת. לימים הכחיש שומאן סברה זו והוא אף מציין בספר זה כי הגסטפו חקר אותו בנושא בספטמבר 1940. על כל פנים, לאורך חייהם שומאן ואדנאואר עצמם מעולם לא הגיעו להסכמה באשר למועד ולמקום של פגישתם הראשונה.

לאורך כל שנות ה-30 של המאה העשרים הונעו פעילותו ובחירותיו הפוליטיות של שומאן מקרבתו הרוחנית

Aristide Briand, *Le Mémorandum sur l'organisation d'un régime d'union 20
fédérale européenne* (Paris, 1930)

Lejeune 21, לעיל ה"ש 12, בעמ' 14-15.

והאידיאולוגית לכנסייה הקתולית, והוא הקפיד לתמוך בעמדת הכנסייה בכל הקשור לממשל אזרחי. מראשית דרכו הפוליטית ועד ליומו האחרון בפוליטיקה הלאומית והעל-לאומית, הכנסייה הייתה גורם חשוב ומרכזי בחייו הפוליטיים של שומאן. "בעוד שיפוטו העצמי של שומאן הניע אותו לעבר המפלגה הנוצרית הדמוקרטית, הוא מעולם לא היה מוכן להקריב את הדת הנוצרית למען הדמוקרטיה", פוסק לגביו פימיסטר,²² ואכן שומאן מעולם לא סבר כי הדמוקרטיה היא ערך נעלה יותר מן הדת הנוצרית. בעבורו ערכים כגון הגנת זכויות האדם ושלטון החוק היו חשובים יותר מקיום בחירות דמוקרטיות, אף על פי שהאמין כי בחירות הן הדרך הטובה ביותר להגן על ערכים אלו. ככלל, שומאן העדיף רשות מבצעת עוצמתית על פרלמנט חזק. במארס 1940 מונה שומאן לראשונה לתפקיד מיניסטריאלי כתת-שר לענייני פליטים בממשלתו של פול רנו (Reynaud), תפקיד שהחזיק בו כארבעה חודשים בלבד בעטיים של שינויי הממשל וכינונה של ממשלת וישי ביולי 1940. בתקופה זו מצא עצמו שומאן מחזיק בתפקיד זה למספר שבועות גם תחת משטר "המדינה הצרפתית" של המרשל אנרי פיליפ פטן (Pétain), אשר שיתף פעולה עם גרמניה הנאצית – כתם נוסף שליווה את שומאן עד ליום מותו.²³ מייד עם סיום כהונתו בממשלת צרפת חזר שומאן לעירו מץ, ובספטמבר 1940 עצר אותו הגסטפו והוא הוחזק בבידוד מלא בעירו עד אפריל 1941. בתקופה זו, כאמור להלן בספר זה, נחקר שומאן בין היתר גם על מערכת קשריו עם אדנאואר – קשרים שאותם הכחיש בכל תוקף. למרות הכחשות אלו ידוע כי אחת הסיבות

---

²² Fimister, לעיל ה"ש 1, בעמ' 160.

²³ Rochefort, לעיל ה"ש 13, בעמ' 87-89.

המרכזיות לשובו של שומאן למץ הייתה לצורך השמדת כתביו והתכתביותיו עם פוליטיקאים אירופים במהלך שנות ה-30, היות שחשש כי ייפלו לידיהם של הנאצים.²⁴ שומאן, שלא חש כל עוינות לגרמנים, לא ראה כל סיבה אמיתית למעצרו, אך הנאצים דרשו ממנו שיתוף פעולה ותמיכה מלאה בתוכניתם לאיחודם מחדש של אזורי אלזס ולורן עם הרייך הגרמני. בעקבות סירובו המתמשך של שומאן לתמוך בתוכניתם זו שקלו הנאצים לשלוח אותו למחנה מעצר, אך בסופו של דבר נתקבלה החלטה להעבירו למעצר בית בעיר נוישטאדט שבגרמניה.²⁵ באוגוסט 1942 הצליח שומאן לברוח ממעצר הבית בגרמניה לעיר ליון שבצרפת, ושם נע ונד בין 12 מקומות מחסה שונים. בתקופה זו הקפיד לשפר את שליטתו בשפה האנגלית תוך קריאת כתביו של ויליאם שייקספיר,²⁶ והוא דן ארוכות עם חבריו על הצורך בשיקומה של יבשת אירופה מייד עם סיומה של המלחמה, וזאת על בסיס איחוד סוכנויות ומוסדות רשמיים של צרפת וגרמניה.²⁷

עם סוף מלחמת העולם השנייה שב שומאן למץ וקיווה גם לחזור בהקדם לעבודתו הפוליטית, אלא שכהונתו הקצרה כתת־שר לענייני פליטים בממשלתו של המרשל פטן מנעה זאת ממנו, היות שהוא סומן כמשתף פעולה עם צרפת של וישי. לאחר מספר פניות בנושא ולבקשתו האישית של שומאן, הביא שארל דה גול (de Gaulle) לטיהור שמו בפברואר 1945. ביוני 1946 מונה שומאן לשר האוצר של צרפת בממשלתו

24 Rochefort, לעיל ה"ש 13, בעמ' 91.

25 Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 136-137.

26 Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 118-119.

27 Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 140.

קצרת הימים (יוני-נובמבר 1946) של ז'ורז' בידו (Bidault) – תפקיד שהמשיך להחזיק בו גם בממשלותיהם של ליאון בלום (Blum) ופול רמדיה (Ramadier), עד נובמבר 1947. במסגרת תפקידו זה אירח שומאן ביולי 1946 בעירו מץ את וינסטון צ'רצ'יל, שהיה תומך נלהב בתוכניתו של קודנהובה-קלרגי לכינונו של "האיחוד הפאן-אירופי". שומאן ניצב לצידו של צ'רצ'יל על מרפסת עיריית מץ, בעוד זה נואם את אחד מנאומוי ההיסטוריים והחשובים בדבר איחודה של אירופה. צ'רצ'יל הצהיר במץ כי:

אירופה חייבת לקום מהריסותיה. [...] אני נותן לכם היום את המילה הראשונה: אירופה. עלינו להיות אירופים טורבים, אירופה חייבת להיות ממוקמת ראשונה במחשבותינו. כך שבאמצעות אירופה נזכה בשלום [...] המילה השנייה שלי היא צרפת. אירופה לא תוכל להיוולד מחדש עם הקסם שלה, עם התרבות שלה ועם העוצמה שלה ללא צרפת חזקה [...] לקחנו דברים רבים מצרפת ומן הצרפתיים; קבלו את ההזדמנות הזאת וקחו דבר קטן מאיתנו [...] על ידי מאמץ זה שלכם אתם תצילו את אירופה, ובה צלתה של אירופה תצילו את עצמכם.²⁸

שלא כמו קודנהובה-קלרגי, בריאן וצ'רצ'יל, אשר קידמו מודל חילוני לאיחודה של אירופה, שומאן האמין באיחודה של היבשת השסועה על בסיס ערכי הדת הנוצרית הקתולית, וזו הייתה התוכנית שקידם. לאורך כל חייו ניסה שומאן לאזן בין הצורך לשמור על ייחודיותם של אזורי אלזס ולורן מצד אחד, ולמנוע כל סכסוך אפשרי בין צרפת לגרמניה מצד שני, וזאת בלי שיהיה אפשר לערער על נאמנותו המוחלטת לצרפת.

Winston S. Churchill, *Post-War Speeches: The Sineus of Peace* (London: 28 Cassel, 1948), pp. 171–175

שומאן, שנולד בלוקסמבורג והיה אזרח גרמני ששמר על מבטאו הגרמני, היה טרף קל עבור אלה שביקשו לפקפק בנאמנותו לרפובליקה הצרפתית, ובייחוד עבור נציגי המפלגה הקומוניסטית. גם אמונתו ומחויבותו של שומאן לכנסייה הקתולית שימשו מטרה קלה להתקפות באווירה הפוליטית החילונית שהתקיימה בצרפת. ללא ספק, שליטתן של המפלגות הנוצריות הדמוקרטיות בגרמניה, בצרפת ובאיטליה, בצד התפיסה כי אינטגרציה אירופית היא הדרך הטובה ביותר להגנת הנצרות והדמוקרטיה ביבשת אירופה כנגד ברית המועצות, היא שסייעה לשומאן לקדם את רעיון איחודה של אירופה על בסיס ערכי הדת הקתולית.

בנובמבר 1947 נבחר שומאן לעמוד בראשות ממשלת צרפת, אך הוא החזיק בתפקיד רק עד יולי 1948, ואז שוב לתקופת כהונה קצרה ביותר, בת תשעה ימים בלבד, במהלך חודש ספטמבר 1948. שומאן ירש מקודמו בתפקיד, רמדיה, מדינה לא יציבה מבחינה פוליטית, שהיה כמעט בלתי אפשרי למשול בה. צחוק הגורל הוא שממשלתו של שומאן נפלה על רקע חקיקה בנוגע למימון בתי ספר דתיים, נושא שאמנם היה קרוב לליבו של שומאן, אך לא היה מקובל על הסוציאליסטים. לאחר ימי כהונתו כראש ממשלה כיהן שומאן כשר החוץ של צרפת עד ינואר 1953, והיה לפוליטיקאי שהחזיק בתפקיד זה לפרק הזמן הארוך ביותר בתקופתה של הרפובליקה הצרפתית הרביעית (1946-1958). הוא שרד בתפקידו זה תקופה ארוכה כל כך לא משום שנתפס כדיפלומט משכמו ומעלה וכמומחה למדיניות חוץ, אלא בעיקר משום שהממשלות השונות היו זקוקות לתמיכתה הפוליטית של מפלגתו.²⁹

²⁹ Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 183.

חייו בתפקיד הדיפלומט מספר אחת של צרפת לא היו קלים, וזאת לנוכח היחסים המורכבים בין צרפת לגרמניה לאחר מלחמת העולם השנייה. הפוליטיקאים הצרפתים קיוו להיווכח כי "הבעיה הגרמנית" נפתרה באורח קבע לאחר תבוסתה של גרמניה. הקושי המרכזי לגבי גרמניה היה גיאוגרפי. צרפת (בגבולותיה הטבעיים על נהר הריין) אמנם נותרה בעקבות המלחמה המדינה החזקה ביותר באירופה הן מבחינה צבאית והן מבחינה תעשייתית, אלא שהיא חששה לאבד את מעמדה זה אם וכאשר תתאחד גרמניה המערבית עם גרמניה המזרחית. כמובן, בעייתה של צרפת הייתה חמורה יותר לפני מלחמת העולם הראשונה, עת אלזס ולורן היו ברשותה של גרמניה, אלא שעל אף שאזורים אלו הושבו לה, היא הייתה מוטרדת עתה מעוצמתם התעשייתית של אזורי הרוהר, הסאר ושלזיה, שהקנו יתרון ניכר לגרמניה. לשיטתה של צרפת, עם השבתה של שלזיה לידי פולין אמנם פחתה עוצמתה של גרמניה, אך נותר בידיה הפוטנציאל להיות חזקה יותר מצרפת. לפיכך, עמדת צרפת הייתה כי הדרך היחידה שבה תוכל לשמור על עליונותה היא על ידי כך שתבטיח כי גרמניה תיוותר מפולגת לעד.

בשאלה הגרמנית חשוב גם להזכיר את מקומו ואת תרומתו של ז'אן מונה. מונה גרס כי צרפת לא תוכל להיות יותר מעצמה ללא גרמניה ושכנותיה האחרות. ב-1944 היה מונה אחראי לשיקומה של צרפת לאחר מלחמת העולם השנייה. בתום המלחמה חולקה גרמניה לארבעה אזורי כיבוש, ואף על פי שצרפת קיבלה לידיה את אזור הכיבוש הקטן ביותר, הוא כלל בתוכו גם את אזור הסאר, שאפשר לה לשמור על שוויון כוחות בינה ובין גרמניה. בהתאם לתוכניתו של מונה, צרפת שאפה להפוך ליצרנית הפלדה הגדולה ביותר באירופה, בעוד

גרמניה תהפוך לחברה אגררית. ליישום תוכניתו זו היה על צרפת להמשיך ולהחזיק באזורי הפחם של גרמניה באזור הסאר ולדכא את עוצמתו של אזור הרוהר, או פשוט להשתלט עליו. תוכניתה זו של צרפת נתקלה בקשיים, במיוחד בשל המחלוקות שהיו לצרפת עם ארה"ב ועם בריטניה. אלה היו בדעה כי כלכלת גרמניה היא הקטר המרכזי מאחורי יבשת אירופה השסועה, וכי רק כלכלה גרמנית איתנה תביא לשיקומה של אירופה ותותיר את גרמניה בגוש מדינות המערב. צ'רצ'יל ביטא נאמנה רוח זו בספטמבר 1946, אז בכהנו כמנהיג האופוזיציה בבריטניה, באחד מהנאומים החשובים ביותר בתולדות פרויקט האינטגרציה האירופית – נאום אוניברסיטת ציריך: "הצעד הראשון לקראת הקמת 'המשפחה האירופית' חייב להיות יצירת שותפות בין צרפת לגרמניה. רק בדרך זו יכולה צרפת להשיב לעצמה את המנהיגות התרבותית והמוסרית של אירופה. תחיייתה של אירופה לא תצלח, ללא צרפת גדולה־רוחנית, וללא גרמניה גדולה־רוחנית".³⁰ גם ברית המועצות לא הביעה כל עניין בתוכנית הצרפתית לדיכוי תעשיית הפלדה הגרמנית.

במהלך תקופת כהונתו של שומאן כראש ממשלה, ביוני 1948, ממשלת צרפת נתנה את הסכמתה הרשמית לאחד מיעדיה העיקריים של תוכנית מרשל האמריקנית לשיקומה של אירופה: איחודה של גרמניה כמדינה דמוקרטית בפיקוחה של רשות בין־לאומית וללא בעלות על עוצמתו התעשייתית של

---

30 אליהו הדר, דרכון למוצרים באירופה. האיחוד האירופי ופעילויותיו בתחום אישור מוצרים, התקינה וההסמכה (תל אביב: שבא – שירותי בקרת איכות ותקינה (1996) בע"מ, 2002), 2-3; Acheson, לעיל ה"ש 6, בעמ' 37-62; Alan S. Milward, *The Reconstruction of Western Europe, 1945-51* (London: Routledge, 1984)

אזור הרוהר.³¹ כחודש מאוחר יותר אשררה האספה הלאומית הצרפתית את האמנה לכינונו של הארגון לשיתוף פעולה כלכלי אירופי (OECD),³² שהוקם לצורך תיאום הסיוע הכלכלי שזרם ליבשת במסגרת תוכנית מרשל. בעוד ארה"ב ראתה בארגון מכשיר לאיחודה של יבשת אירופה, ממשלות בריטניה, צרפת ובלגיה יצאו נגד מאפייניו העל-לאומיים. מכל מקום, עם תחילת כהונתו של שומאן כשר חוץ ביולי 1948, תוכניתה של צרפת להחלשתה ולדיכוייה של גרמניה כבר כמעט שקרסה לחלוטין, ומדיניות החוץ הצרפתית הגיעה להכרה כי הפתרון היחיד שיסייע למדינה בשאלה הגרמנית הוא הפתרון העל-לאומי. בעניין זה נפגשו באוקטובר 1948 שומאן ואדנאואר. אדנאואר כיהן אז כנשיא המועצה הפרלמנטרית של מערב גרמניה, ועל פי גרסתו, זו הייתה פגישתו הראשונה עם שומאן.³³ בזיכרונותיו הסביר אדנאואר כי "צרפת התייחסה להשבת אזור הסאר לגרמניה כאפשרית. טענותיה המרכזיות של צרפת היו הבטחת האינטרסים הכלכליים שלה. דעותיו של רובר שומאן בנושא רגיש זה ליחסי צרפת וגרמניה הפיסו את דעתו".³⁴ בפגישתם זו דנו אדנאואר ושומאן בין היתר גם בהצעתו של אדנאואר להקמתה של רשת חשמל משותפת לגרמניה ולצרפת, שתחייב את שתי המדינות בשיתוף פעולה מעמיק.

Benn Steil, *The Marshall Plan: Dawn of the Cold War* (New York: Simon 31 & Schuster, 2018)

32 קודמו של הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

33 מנגד שומאן טוען בספר זה בעמוד 82 כי נפגש לראשונה עם אדנאואר באוגוסט 1949 בעיר קובלנץ שבגרמניה.

34 Konrad Adenauer, *Memoirs 1945-1953* (Chicago: Regnery, 1966), p. 233

אדנאואר ושומאן האמינו, בדומה למונה, לצ'רצ'יל ולאחרים, כי אינטגרציה כלכלית עשויה להיות חזקה מעמדות פוליטיות, וכי בכוחם של אינטרסים כלכליים משותפים לגבור על משקעי העבר.

באפריל 1949 נחתמה אמנת וושינגטון והוקם ארגון האמנה הצפון אטלנטית - ברית נאט"ו - כארגון בין־לאומי בין־משלתית להגנתן הקולקטיבית של המדינות החברות. כחודש לאחר מכן, במאי 1949, הוקמה מועצת אירופה (Council of Europe) במתווה של ישות פדרלית להעמקת שיתוף הפעולה בין מדינות אירופה, בייחוד בהגנה על זכויות האדם והדמוקרטיה ביבשת. מספר ימים לאחר מכן התקבלה החוקה הגרמנית, ובספטמבר אותה השנה היה אדנאואר לקנצלר הראשון של מערב גרמניה. ברית נאט"ו, מועצת אירופה ותהליך האינטגרציה האירופית נתפסו על ידי שומאן כיסודות לייצובו של הסדר המערבי.³⁵ ארה"ב, שראתה בגרמניה את מוקד החלוקה של היבשת, ביקשה להאיץ את שיקומה הכלכלי של גרמניה המערבית, אך מנגד, צרפת התמידה בסירובה. מייד לאחר פרוץ מלחמת קוריאה ביוני 1950 דחפה ארה"ב לחימושה של גרמניה המערבית. בקשתה זו של ארה"ב הביאה למתחים בינה לבין שאר בעלות הברית, ובמיוחד עם צרפת. ממשלת צרפת עמדה עתה לפני בעיה סבוכה: האם להיכנע ללחצי ארה"ב ולקבל את לידתה המחודשת של הכלכלה הגרמנית, את חימושה של בון ואת ריבונותה המחודשת של מערב גרמניה על אזורי הרוהר והסאר, ובכך להסתכן באובדן דעת הקהל בצרפת? אמנם, ממשלת צרפת יכלה לבחור לעמוד עיקשת מול הלחצים האמריקניים, אך הדבר היה פוגע במערכת היחסים שלה

35 Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 153.

עם בעלת בריתה המרכזית בדיוק בעת השקתה של תוכנית מרשל. יתרה מזו, בהתנגדותה לשיקומה של כלכלת גרמניה הסתכנה צרפת ביצירת קרע עמוק במערכת היחסים שלה עם הממשלה החדשה בבון. למרות החברות האמיצה שפיתחו שומאן ואדנאואר במישור האישי, במישור הפוליטי הייתה חברות זו בסכנה אמיתית לנוכח המגבלות הפוליטיות שהטילה פריז על שומאן. לפני צרפת ניצבה עתה הבחירה בין קיפאון לבין בידוד יבשתי ואולי אף בין־לאומי. משום כך, צרפת בחרה להכיר בהקמתה של הרפובליקה הפדרלית של גרמניה בתמורה להקמתה של הרשות הבין־לאומית לחבל הרוהר, ששלטה בין השנים 1949-1952 בייצור הפחם והפלדה של האזור. צרפת קיוותה כי הרשות תשרת את האינטרסים הלאומיים של צרפת, אלא שתקוותיה אלו נכזבו במהרה. ארה"ב, שהבינה כי אזור הרוהר הוא בליבת התעשייה האירופית, דחפה לשיקום מהיר של התעשייה הגרמנית כתנאי מקדים והכרחי לשיקומה הכלכלי של כלל יבשת אירופה. צרפת ניצבה אפוא בפני כישלון חרוץ של מדיניותה באזור הרוהר וקריסת תוכניתו של ז'אן מונה לשיקומה הכולל של המדינה. לצרפת היה ברור כי היא מחויבת לפתור את המשבר ביחסיה עם גרמניה, ומונה הבין כי עליו להעביר את מלוא כובד משקלו הפוליטי ומומחיותו הכלכלית לתמיכה בפתרון האירופי שהציעו שומאן ואדנאואר. במקביל לזירה הצרפתית, גרמניה בראשותו של אדנאואר פעלה אף היא לקידום האינטגרציה האירופית. בדברי ההקדמה לחוק היסוד הגרמני, שעליו החליטה המועצה הפרלמנטרית של מערב גרמניה במאי 1949, נקבע ש"העם הגרמני העניק לעצמו חוק יסוד זה מכוח סמכותו להעניק חוקה, בהיותו מודע לאחריותו כלפי אלוהים ובני האדם, ובהיותו מונע מהרצון לשרת את השלום העולמי כחבר שווה־זכויות באירופה

המאוחדת"³⁶ גרמניה הטמיעה בחוק היסוד שלה את רעיון אירופה המאוחדת כתשתית לכינונה של גרמניה החדשה. אדנאואר עשה כל שביכולתו כדי להימנע מכל עימות עם צרפת, אף על פי שזו עשתה ככל אשר עלה בידה לעצור את שיקומה של גרמניה.

בינואר 1950, בעת ארוחת צהריים עם הנציב האמריקני הגבוה לגרמניה ג'ון מקלוי (McCloy), הציע אדנאואר לבנאם את הייצור התעשייתי של אזור הסאר. באווירה זו, תחת כיבוש בעלות הברית ובהיעדר שר חוץ מכהן לגרמניה, פנה אדנאואר גם לתקשורת המקומית והבין-לאומית לקידום רעיונותיו הפוליטיים. כך, למשל, במארס 1950 העניק ריאיון לתקשורת האמריקנית, ובו הציע את כינונו של איחוד גרמני-צרפתי: "איחוד בין צרפת לגרמניה יעניק חיים חדשים וחיוניות לאירופה החולה באורח קשה. תהיה לו השפעה פסיכולוגית וחומרית אדירה, והוא ישחרר כוחות שללא ספק יש בהם כדי להציל את אירופה. אני מאמין שזוהי הדרך האפשרית היחידה להשגת אחדותה של אירופה. [האיחוד] יביא להיעלמותה של העוינות בין שתי המדינות"³⁷. הואיל והצעתו זו של אדנאואר נתקלה באדישות מצידה של צרפת, כשבועיים לאחר מכן העניק אדנאואר ריאיון נוסף לתקשורת האמריקנית, ובו ניסה למתן את הצעתו המקורית לאיחוד פוליטי מלא. הוא הציע עתה איחוד מכסים בין צרפת לגרמניה: "איחוד כזה שאותו אני מציע כבר מיושם במדינות בנלוקס [בלגיה, הולנד ולוקסמבורג] [...]. האיחוד שאני מציע יספק גם תמריץ לתוכנית מרשל. צרפת

36 רועי בר, חוק יסוד עבור הרפובליקה הפדרלית של גרמניה. תרגום לעברית (תל אביב: שגרירות גרמניה, 2015).

37 Adenauer, לעיל ה"ש 34, בעמ' 245.

וגרמניה יהיו המדינות הראשונות ששייגו את היעדים שהציבו אבות תוכנית מרשל, והדבר יאפשר למשתתפות נוספות כניסה חלקה".³⁸ בנוסף, באותו חודש הציע אדנאואר לראש ממשלת צרפת ז'ורז' בידו גם את איחודן של תעשיות הפחם, הפלדה והכימיקלים של שתי המדינות, שישמש צעד משמעותי ראשון להידוק יחסיהן על רקע סכסוך אזור הסאר וסוגיית חברותה של גרמניה במועצת אירופה.³⁹ חרף הצעות אלו, צרפת נותרה בסירובה והגיבה בעוינות לכלל היוזמות הגרמניות. כך קרה שבאביב 1950 תבעו שרי החוץ של ארה"ב ובריטניה משומאן להציג את תוכניתה של צרפת להשבת הרפובליקה הפדרלית של גרמניה לחיים הפוליטיים והכלכליים במערב אירופה. שלוש הממשלות – צרפת, ארה"ב ובריטניה – תכננו להיוועד ביום 10 במאי 1950 לצורך קיום דיון בנושא. עתה צרפת כבר לא יכלה לחמוק מתפקידה בזירה הבין-לאומית. בצד המבוי הסתום הפוליטי, צרפת ניצבה גם בפני בעיות כלכליות: מצד אחד, יצרני הפלדה הצרפתים חששו משיקומה של תעשיית הפלדה הגרמנית בחבל הרוהר ומתחרות עימה, ומצד שני, הם היו זקוקים נואשות לפחם הגרמני. זו הייתה עתה משימת חייו של שומאן: היה עליו לשכנע את האומה הצרפתית ואת חבריו לממשלה כי איחודן של ריבוניות בתחומים מסוימים בין צרפת לגרמניה הוא מעשה המעיד על עוצמתה של צרפת, ולא על חולשתה.

---

38 ש.ס.

Wolfram Kaiser, *Christian Democracy and the Origins of European Union* 39 (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), p. 225

רעיונותיו של ז'אן מונה

במסגרת תפקידו של ז'אן מונה כנציב הכללי של מועצת התכנון הלאומית, פנה אליו שומאן בבקשה לעזרה בשאלה הגרמנית. מונה, כאמור, עסק גם הוא ביחסי צרפת וגרמניה, ובעיקר תר אחר פתרון לשאלת אזור הרוהר. ואולם מונה כבר לא האמין כי הדיפלומטיה המסורתית והפשוטה תוכל לסייע במציאת פתרון לבעיה ותעמוד באתגר לידתה המחודשת של אירופה המפויסת. לגישתו של מונה, לא היה בארגון לשיתוף פעולה כלכלי אירופי, שהוקם ב-1948, כדי להציע פתרון לסוגיה, בעיקר משום שמטרתו העיקרית הייתה תיאום שיתוף פעולה. הקמתה של מועצת אירופה ב-1949 כארגון בין-לאומי בין ממשלתי הוכיחה אף היא עד כמה מדינות אירופה לא היו נכונות לוותר על סמכויותיהן השונות לטובת דרג על-לאומי. מועצת אירופה נותרה גוף מייעץ בלבד. אמנם החלטותיה התקבלו ברוב של שני שלישים, אך ועדת השרים שלה הייתה מוסמכת להטיל וטו על כל החלטה שהתקבלה בה.

מתוך הצורך של צרפת להבטיח לעצמה גישה למשאבים גרמניים, מונה הגיע לתובנה חשובה: רק גוף על-לאומי יוכל לתמרץ את מדינות הלאום האירופיות לעבוד יחדיו, וזאת על ידי יצירת אינטרסים משותפים. אך היות שרגשות לאומיים שולטים עדיין ברמה, ההצלחה תלויה בשיתוף פעולה בתחומים מוגבלים בלבד ובקיומה של מערכת קבלת החלטות משותפת, אשר בחלוף השנים יהיה ניתן להעמיקה ולהרחיב את תחומי שיתופי הפעולה שהיא כוללת. מונה החליט לרתום את ההתלהבות הגרמנית העל-לאומית לעזרתו ולהפוך את הסוגיה הצרפתית-גרמנית לבעיה כלל-אירופית. כל שנותר למונה היה לשכנע את ממשלת צרפת להציע להעביר את ייצור הפחם

והפלדה של צרפת וגרמניה לידי רשות בין־לאומית שתהא פתוחה גם להשתתפותן של מדינות אירופיות נוספות.

לקראת הצהרת שומאן

אף על פי שסדרת הצעותיו של אדנאואר לכינונו של איחוד גרמני־צרפתי בקני מידה שונים הייתה עשויה להציל את תוכנית מונה לשיקומה של צרפת, זו הגיבה בחוסר עניין ובעוינות להצעות אלו. ברור היה לכול כי כדי שהצעה כזאת או אחרת תזכה לתמיכת צרפת היא חייבת לבוא מצרפת וחיבת להיות מוגבלת בהשוואה להצעותיו של אדנאואר. בינואר 1950 דנו מונה ושומאן בפיוס צרפתי־גרמני אפשרי. בעוד מונה ידע כי שומאן תומך בויתור על ריבונות בתחומים מסוימים במטרה להתגבר על המבוי הסתום בין המדינות, היה לו ברור כי עליו להמתין לרגע הנכון ולהצעה הנכונה כדי לעשות זאת.⁴⁰ באפריל 1950 נסע מונה לחופשה באלפים השווייצריים, ושם חיבר את הטיוטה הראשונה של המסמך ההיסטורי, שאירופה והעולם כולו היו עתידים לכנות בשם "תוכנית שומאן".

מונה העביר את טיוטת תוכניתו להקמתה של קהילת פחם ופלדה משותפת לצרפת ולגרמניה לראש לשכתו של שומאן, אך זה היה עסוק מכדי לטפל בה באופן מידי. היות שמונה לא שמע דבר מלשכתו של שומאן, הוא היה משוכנע כי שומאן דחה את תוכניתו, ועל כן פנה עם תוכנית זו לראש ממשלת צרפת, ז'ורז' בידו, וגם הוא לא טרח לעיין בה. למזלו של מונה, עותק תוכניתו מצא בסופו של דבר את דרכו לשולחנו של שר החוץ. שומאן, כאמור, חשב על נושאים אלו שנים רבות. כך, למשל, כמה חודשים לפני כן, במאי 1949, הסביר לאחד מעמיתיו

Monnet 40, לעיל ה"ש 5, בעמ' 287.

לממשלה כי "מה שאנחנו זקוקים לו הוא לבנות משהו סביב איחוד צרפתי-גרמני, ולמצוא שיטה שתעסיק אותנו לא רק במילים שלנו אלא גם באינטרסים שלנו".⁴¹

ב-29 באפריל 1950, בזמן נסיעת רכבת לחופשת סוף שבוע בעירו מץ, התפנה שומאן לעיין בתוכניתו של מונה. במהלך סוף השבוע ייחד שומאן את מרבית זמנו להצעה זו והתכוון לקראת פגישתו הצפויה עם שרי החוץ של ארה"ב ובריטניה ב-10 במאי 1950. מאז תחילת כהונתו של שומאן כשר חוץ הוא היה שבוי של דעת הקהל הצרפתית ושל ממשלת צרפת, שתמכו בהשפלתה הגמורה של גרמניה ובניצול מרבי של משאביה לטובת צרפת. מנגד, שומאן מצא עצמו מסכים עם מרבית הצעותיו של אדנאואר לשיקום יחסי צרפת וגרמניה. טיוטת תוכניתו החדשה של ז'אן מונה הייתה למעשה קרובה מאוד להצעותיו המצומצמות יותר של אדנאואר: היא הגבילה את האיחוד לתעשיות הפחם והפלדה של שתי המדינות, ותמכה בהקמתה של רשות משותפת שתנהל את הסמכויות הריבוניות של שתי הממשלות בתחומים אלו. עם שובו של שומאן ללשכתו בפריז הוא עדכן את עוזרו כי "ההצעה מאוד מעניינת" וכי בכוונתו "להפוך אותה לעניין שלי".⁴²

לשומאן נותרו כעשרה ימים עד לפגישתו הצפויה עם עמיתיו האמריקני והבריטי, והיה לו ברור שעליו לנסות להדוף כל התנגדות לתוכנית מחבריו לממשלה, מחברי האספה הלאומית ומפקידי השירות הציבורי. הוא החליט שיש להגביל את מספר האנשים שדבר התוכנית יהיה ידוע להם, בד בבד עם מאמציו לקבל את אישור חבריו לממשלה עוד טרם פגישתו

41 Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 12.

42 Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 259; Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 15.

עם שרי החוץ. ב-3 במאי 1950 ביקש שומאן מממשלת צרפת לדון בתוכניתו בישיבתה הקרובה, שנקבעה ליום 9 במאי. בפרק הזמן שנותר עד לדיון בממשלה, הוא עמל על נוסחה הסופי, ועשה זאת תוך הקפדה על תנאי סודיות מלאים. שומאן חשש כי חברי הממשלה לא יסכימו לתוכנית. על כן, כוונתו הייתה לנסות לגרום להם להסכים לתוכניתו מבלי שיבינו במדויק למה הם מסכימים, ואז, לאחר קבלת הסכמתם, להכריז על התוכנית בפומבי ובקול תרועה, כך שממשלת צרפת כבר לא תוכל לחזור בה מהצהרתו הפומבית. בין 3 ל-9 במאי, רק תשעה אנשים היו מודעים לתוכניתו ולחשיבותה, ביניהם שר ההגנה רנה פלוון (Pleven) ושר המשפטים רנה מאייר (Mayer), שתפקידם היה להתערב בדיון שיתקיים בממשלה ולקדם את תוכניתו של שומאן. מפתיע לגלות כי לפני הדיון בממשלה שומאן בחר שלא ליידע בתוכניתו את השרים שתעשיות הפחם והפלדה היו בתחומי משרדם.

טיוטה סופית של תוכנית שומאן הייתה מוכנה ב-6 במאי 1950 בערב, ואז נדרשה לה הסכמתו של הקנצלר אדנאואר. למחרת היום שלח שומאן מכתב סודי עם פרטי התוכנית לאישורו של אדנאואר. במכתבו זה, הכולל ציטוטים שלמים מתוך תוכניתו, הסביר שומאן כי מטרתה המרכזית של התוכנית היא השגתו של שלום עולמי, וכדוגמה לכך ציין את המודל לאיחודה של אירופה שקידם אריסטיד בריאן. במכתבו זה לאדנאואר, שומאן יכול היה להתייחס בחופשיות רבה להצעותיו של אדנאואר מחודש מארס, באופן שלא הרשה לעצמו לדבר בפני הציבור הצרפתי ובפני חבריו לממשלת צרפת. הוא כותב: "אתה עצמך ציינת בהצהרות ציבוריות ובשיחה בינינו את הסכמתך המלאה למטרה שכזאת. אתה במיוחד הצעת את כינונו של איחוד כלכלי בין שתי מדינותינו.

הגיע הרגע שבו על ממשלת צרפת לעלות על נתיב זה. לשם השגת מטרה זו מוצע לפעול מיידית בתחום מוגבל אך חשוב אחד. 'ממשלת צרפת מציעה להעמיד את כלל תוצרת הפחם והפלדה הצרפתית והגרמנית תחת רשות עליונה משותפת, במסגרת ארגון שיהיה פתוח להשתתפות מדינות אירופיות אחרות'.⁴³ שומאן הבהיר שהרשות העליונה תוקם בחסות אמנה בין ממשלתית, והמערכת החדשה "תשנה לחלוטין את היחסים הכלכליים בין שתי מדינותינו ותכוון אותם לעבר שיתוף פעולה בדרכי שלום לעד".⁴⁴ במכתבו הקפיד שומאן לשדר ביטחון מלא כי ממשלת צרפת תתמוך בתוכניתו, אף על פי שכלל לא היה משוכנע בכך. אדנאואר שיגר לשומאן שני מכתבים, האחד רשמי והשני אישי. במכתבו הרשמי השיב אדנאואר כי, כעיקרון, ממשלת גרמניה רואה את תוכניתה של צרפת בחיוב. במכתבו האישי לשומאן, אדנאואר תיאר את שמחתו על כך ששומאן מחלץ את יחסי צרפת וגרמניה מן התהום שהם נקלעו לתוכה ומן החשדנות הקשה השוררת בין שתי המדינות. לדבריו, שומאן מעלה את מערכת היחסים הזאת, לראשונה מאז סיומה של מלחמת העולם השנייה, על נתיב של משימה משותפת ושל שוויון זכויות.⁴⁴

עתה, מששומאן הבטיח את תמיכתה של גרמניה בתוכניתו, ברור היה לו כי אתגרו הנוסף הוא בריטניה. שומאן לא ציפה לשיתוף פעולה מצידה של ממשלת הוד מלכותו, והוא לא היה מעוניין לחלוק עימה מראש את תוכניתו, אבל הוא ידע כי עליו ליידיע את הבריטים באופן כזה או אחר בדבר תוכניתו, ולו רק

Henri Rieben et al., *Un changement d'espérance — La déclaration du 9 mai 1950* (Lausanne: Centre de recherches européennes, 2000), pp. 160–161

כדי למנוע תקרית דיפלומטית בין צרפת לבריטניה. על כן, ב-8 במאי העביר מסר מעורפל מאוד לממשלות הזרות בדבר התוכנית הצרפתית. כמה שרים מן המדינות האירופיות שהיו צפויות להשתתף בארגון הצרפתי-גרמני נפגשו עם שומאן ב-8 במאי תחת מעטה כבד של סודיות, ותודרכו באשר לפרטי תוכניתו.

כמובן גם ארה"ב סיפקה לשומאן אתגר דיפלומטי מורכב. דין אצ'יסון, מזכיר המדינה של ארה"ב, בחר לבקר במפתיע בפריז ב-7 במאי, לפני הפגישה המתוכננת לשלושת שרי החוץ בלונדון. לשומאן התבהר כי לא יוכל להסתיר את פרטי התוכנית מאצ'יסון, מה גם שז'אן מונה ושומאן היו בדעה כי אסור שאצ'יסון והנשיא טרומן יתפסו את קהילת הפחם והפלדה הצרפתית-גרמנית באופן שלילי. עם נחיתתו של אצ'יסון בפריז, הודיע לו שגריר ארה"ב בצרפת ששומאן מבקש להיפגש עימו במעונו הרשמי של השגריר האמריקני לפגישה מצומצמת שישתתפו בה שני שרי החוץ, שגריר ארה"ב והמתורגמן האישי של שומאן. אצ'יסון הופתע מאוד מבקשה זו, במיוחד לאור העובדה שהגיע לביקור נימוסין בלבד על רקע מערכת היחסים הידידותית שנרקמה בינו לבין שומאן. בלשונו של אצ'יסון: "עבדתי עם שומאן במשך שנה ולמדתי לחבב אותו ולהעריך אותו עוד לפני שהבנתי את גודל הדמיון והמקוריות שלו".⁴⁵

בפתח הפגישה הסודית הסביר שומאן את פרטי תוכניתו, שהייתה עבור אצ'יסון "עוצרת נשימה, צעד נוסף באיחודה של מערב אירופה, שבתחילה לא יכולתי להבין כלל". שומאן ביקש לשמור על פרטי תוכניתו בסודיות מלאה, לא לרשום פרוטוקול מהישיבה ולא לשלוח הודעה בנושא לעמיתים. שומאן, מעיד

45 Acheson, לעיל ה"ש 6, בעמ' 40.

אצ'יסון, "ביקש ממני לשקול את התוכנית בזהירות ולהבין את כל משמעויותיה, מאחר שהאמין כי היא עולה בקנה אחד עם המדיניות האמריקנית". לדברי שומאן, תמיכתה האיתנה של ממשלת ארה"ב בתוכנית "לא תסולא בפז". תחילה חשש אצ'יסון כי תוכנית שומאן תיצור קרטל ענק שישלוט בצרכים הבסיסיים של חברה מתועשת, וזאת בניגוד למדיניות ארה"ב לשבירתם של קרטלים שכאלה. תגובתו של אצ'יסון הפתיעה את שומאן ואף פגעה בו. שומאן הסביר כי "בהחלט ייתכן שקרטל שכזה ייווצר [...] אבל המטרה שלו תהיה שונה מאוד. כעיקרון, התפיסה כאן פוליטית – לנוע לעבר איחוד מערב אירופה באמצעים כלכליים". שומאן ביטל את חששותיו של אצ'יסון, והדגיש בדבריו את "איחודה של אירופה, [ואת] סיום היריבויות הלאומיות בתוך אירופה חדשה, מרווחת ופורה לאין שיעור". אצ'יסון מסכם ומסביר ש"במהלך דבריו [של שומאן] קלטנו את התלהבותו ואת עומק מחשבתו]. לידתה המחודשת של אירופה כישות הייתה מונחת בקרן זוית מאז הרפורמציה"⁴⁶. אצ'יסון נתן את הסכמתו לתוכנית ואף ניסח מייד טיוטת הצהרת תמיכה בתוכנית מטעמו של נשיא ארה"ב טרומן, שאותה צפוי היה הנשיא לפרסם תכף לאחר מתן הצהרתו הרשמית של שומאן. אתגר נוסף שניצב עתה לפני שומאן ואצ'יסון היה כיצד להימנע מהעברת פרטים נוספים על התוכנית לארנסט בֶּוֹוִין (Bevin), שר החוץ הבריטי, משאצ'יסון נעשה בקיאה בהם אף הוא. אצ'יסון התחייב שלא ליידע את בוין, ואכן זה זעם עליו לאחר פרסום תוכנית שומאן ואף האשים

אותו בכך ש"קשר קשר עם שומאן לכינונו של איחוד אירופי כנגד הסחר הבריטי עם היבשת".⁴⁷

שומאן חשש גם מתגובתו של ראש ממשלתו שלו, ז'ורז' בידו, אשר כעיקרון לא היה תומך נלהב ביוזמות על-לאומיות. כאמור, בידו לא טרח לעיין בטיוטת הצעתו של מונה, וכששומאן פנה לעדכנו בתוכניתו שלו, בידו הסביר כי אין לו פנאי לדון עימו בתוכניתו עוד בטרם הדיון בממשלה, וכי יגיב לתוכנית בדומה לשאר שריו רק במהלך הישיבה שנקבעה ל-9 במאי. עם תשובתו זו של בידו, שומאן צלח גם את המשוכה שלפני האחרונה.⁴⁸ הוא פעל מראש למקם את תוכניתו בסוף סדר יומה של הממשלה, כדי לשדר לשרים כי אין מדובר בנושא חשוב כל כך, ובתקווה ששרי הממשלה יבקשו לסיים את הדיון במהרה ולפנות לארוחת הצהריים.

בבוקרו של יום תשעה במאי שיגר שומאן לאדנאואר מכתב נוסף המתאר את תוכניתו לפרטי פרטים ובכנות רבה יותר מן האופן שבו התעתד להציג את תוכניתו לשרי הממשלה, בצירוף הנוסח הסופי של ההצהרה שהייתה צפויה להימסר לאחר אישור תוכניתו בממשלה.⁴⁹ שומאן הדגיש במכתבו לאדנאואר כי אף על פי שתוכניתו היא כלכלית, מטרותיה הן פוליטיות ביסודן. אדנאואר קיבל את מכתבו של שומאן במהלך ישיבה של ממשלת גרמניה שעסקה בסוגיית חברותה של גרמניה במועצת אירופה. אדנאואר, שידע כבר כמובן על תוכניתו של שומאן, הקפיד להביע פליאה והפתעה רבה, הציג את התוכנית

47 שם, בעמ' 44.

48 Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 19.

49 Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 260.

לחברי ממשלת גרמניה, ואף עשה בה שימוש לקידום הדין במעמדה של גרמניה במועצת אירופה.

בינתיים, בפרזיז, מאחר שתשובתה הרשמית החיובית של בון לתוכנית לא נתקבלה עדיין, שומאן נאלץ לבקש מחברי הממשלה הפסקה קצרה, משום שבהיעדר תשובתה של גרמניה אי אפשר היה להשיק את תוכניתו. אז הגיעה תגובתו של אדנאואר, וזו הייתה קצרה וברורה: "אני מסכים להצעתך בכל ליבי".⁵⁰ ממשלת צרפת שבה והתכנסה, ושומאן נאלץ עתה להציג את תוכניתו לשרי הממשלה באופן ברור. בניגוד מוחלט לדרך שבה הציג שומאן את תוכניתו לאדנאואר, עתה עשה כמיטב יכולתו כדי שהיא תישמע לעמיתיו לקבינט בגדר יוזמה טכנית ובלתי מהפכנית. לשאלתו של ראש הממשלה בידו, אם למי מהשרים יש דעה בנושא, ביקשו שר ההגנה פלוון ושר המשפטים מאייר (ששומאן תיאר עימם כאמור עמדות מראש) את זכות הדיבור. שניהם הביעו תמיכה בתוכנית, ומאייר אף הגזים בתמיכתו בתוכנית, מה שגרם לראש הממשלה לחשוד בו לרגע קט. כך קרה שתוכנית שומאן עברה בקבינט הצרפתי מבלי שהשרים, שהמתינו נואשות לארוחת הצהריים שלהם, הביעו בה כל עניין או רגש או קיימו בה דיון מעמיק.⁵¹

הצהרת שומאן, 9 במאי 1950

משאשרה ממשלת צרפת את התוכנית, לשומאן היה ברור כי עתה הדבר החשוב מכול הוא להכריז על תוכניתו באופן פומבי, ברור ויומרני, מה שלא יאפשר לממשלת צרפת לחזור

50 Adenauer, לעיל ה"ש 34, בעמ' 257.

51 Lejeune, לעיל ה"ש 12, בעמ' 22; Rochefort, לעיל ה"ש 13, בעמ' 274; Poidevin, לעיל ה"ש 17, בעמ' 260; Monnet, לעיל ה"ש 5.

בה מהחלטתה. משום כך הוזמנו כל השגרירים האירופים בפריז ועוד כמאתיים עיתונאים להתכנס באולם השעון במשרד החוץ הצרפתי. טרם קריאת הצהרתו שומאן פתח את דבריו בהקדמה קצרה:

זהו איננו הזמן למילים חסרות ערך, אלא למעשה נועז וקונסטרוקטיבי. צרפת עשתה מעשה, והשלכותיו עשויות להיות כבירות. אנחנו מקווים שהן אכן תהיינה כאלה. בעיקרו של דבר, צרפת פעלה בשם השלום. כדי שלשום יהיה סיכוי, חייבת תחילה להיות אירופה [...] צרפת נוקטת עתה צעד ראשון והחלטי לעבר שיקומה של אירופה, והיא משלבת את גרמניה במיזם הזה.⁵²

הצהרת שומאן לא נועדה להיות הסדר טכני הנתון למשא ומתן, אלא הושטת ידה של צרפת לגרמניה. ההצעה כללה את הקמתה של ישות חדשה בין צרפת לגרמניה, מיזם ששתי המדינות תהיינה שותפות שוות בו, לניהול משותף של ייצור הפחם והפלדה. הכוונה הברורה מאחורי מיזם משותף זה הייתה, שהוא יהיה צעד ראשון בהקמתה של פדרציה אירופית. צרפת החליטה להוביל את היוזמה להקמתה של אירופה חדשה על בסיס של שוויון מלא עם גרמניה, במקום להותיר את האויבת ההיסטורית שלה על ברכיה בעקבות תבוסתה במלחמה.

בין השאר כללה הצהרת שומאן עקרונות אלה:

אי אפשר להבטיח את השלום העולמי בלי מאמצים יוצרים ההולמים את גודל הסכנות המאיימות עליו [...] אירופה לא תיבנה בבת אחת או לפי תוכנית כללית: היא תיבנה דרך הישגים מוחשיים, שייצרו תחילה סולידריות בפועל.

52 Fimister, לעיל ה"ש 1, בעמ' 192.

איגודן של האומות האירופיות מחייב את ביטול היריבות עתיקה היומין בין צרפת לגרמניה [...]

לשם כך ממשלת צרפת מציעה לפעול לאלתר בתחום מר גבל אך מכריע. ממשלת צרפת מציעה להעמיד את כלל תוצרת הפחם והפלדה הצרפתית והגרמנית תחת רשות עליונה משותפת, במסגרת ארגון שיהיה פתוח להשתתפות מדינות אירופיות אחרות. שיתוף תוצרת הפחם והפלדה יבטיח לאלתר יצירת בסיס משותף לפיתוח כלכלי, צעד ראשון לפדרציה האירופית [...]

הסולידריות שתכונן כך בתחום הייצור משמעה שכל מלחמה בין צרפת לגרמניה לא זו בלבד שלא תעלה על הדעת, אלא תיעשה בלתי אפשרית מבחינה חומרית [...]. כך יוגשם בפשטות ובמהירות מיזוג האינטרסים ההכרחי לייסוד קהילה כלכלית, שתשמש גרעין לקהילה רחבה ועי מוקה יותר של מדינות שזמן רב היו יריבות מכוח פילוגים עקובים מדם.⁵³

בעת מתן ההצהרה דילג שומאן בטעות ובלי ששם לב על שני עמודים מן ההצהרה. ז'אן מונה, מצידו, שכח להזמין לאירוע צלמים, והתמונות שנותרו מן האירוע המכונן הן כולן תמונות משוחזרות, שצולמו זמן מה לאחר האירוע. למרות זאת, תקלות קטנות אלו לא יכלו להעיב על האירוע, והן כמובן מתגמדות אל מול גודל השעה. שומאן ואדנאואר השכילו להעביר את תעשיות הפחם והפלדה, ולמעשה את תעשיות הנשק והמלחמה, אל מנגנון בקרה משותף ועצמאי, המתקיים מעל דרג הממשלות הלאומיות. שני המנהיגים הבטיחו בכך כי לאף אחת מן המדינות העתידות להצטרף לארגון החדש לא תהיה היכולת העצמאית להתכונן למלחמה. שומאן ואדנאואר

---

53 תרגום: שירן בק. ראו הנוסח המלא של ההצהרה בעמ' 127.

השכילו להבין כי אינטגרציה כלכלית בנושאים מצומצמים ומוגדרים, שבהם יש למדינות אינטרסים זהים, חייבת לבוא לפני אינטגרציה פוליטית, וכי שיתוף פעולה כלכלי מעמיק עשוי להיות חשוב יותר מעמדות פוליטיות, ובסופו של דבר אף להביא לאינטגרציה פוליטית. צרפת וגרמניה העלו את יבשת אירופה לנתיב אינטגרטיבי על-לאומי, ובעתיד הרחוק אולי אף לנתיב פדרטיבי, שאין ממנו חזרה. יום התשעה במאי הוא המועד שבו אירופה והעולם כולו מציינים את "יום אירופה", המסמל את לידתו של האיחוד האירופי.

"אבי אירופה"

במארס 1957 הצביעה האספה הפרלמנטרית האירופית (המוכרת לנו כיום כפרלמנט האירופי) פה אחד להכתיר את שומאן בתואר "אבי אירופה", תואר ששום אישיות אחרת לא זכתה בו מעולם. שנה לאחר מכן, במארס 1958, נבחר שומאן לנשיא האספה, תפקיד שכהן בו עד 1960. באותה התקופה הייתה האספה נטולת סמכויות של ממש, ואופייה היה סמלי בעיקר. עם זאת, שומאן חש כבוד רב לתפקיד שמילא, היות שהאספה הייתה המוסד הפוליטי המובהק ביותר של הקהילות האירופיות, בהיותה המוסד הדמוקרטי היחיד שבו כיהנו נציגי עמי אירופה. במארס 1960, בעקבות הרעה במצב בריאותו, הוא התפטר מתפקידו, וכחודשיים לאחר מכן, במסגרת האירועים לציון עשור להצהרת שומאן, קיבלה האספה הפרלמנטרית החלטה הצהרתית נוספת, הקובעת כי "על אירופה להתגאות ברובר שומאן".⁵⁴

Marie-Thérèse Bitsch, *Robert Schuman, apôtre de l'Europe 1953-1963* 54 (Brussels: P.I.E. Peter Lang, 2010), pp. 29, 231, 241, 310, 313

ב-4 בספטמבר 1963 הלך שומאן לעולמו בעיירה סִיִּשְׂאֵזֶל (Scy-Chazelles) הסמוכה למץ, ובה גם נקבר. בשנת 1988 הוקם בעירו של שומאן מץ מכון סִיִּיִּנְוֵאָה, ששם לו למטרה לקדם את הכרת הוותיקן בשומאן – איש הגבולות ואזורי הספר, אשר אין עוררין על מחויבותו לכנסייה הקתולית, לאזורי אלזס ולורן ולצרפת, על אהבתו למולדתו לוקסמבורג ועל עבודתו הפוליטית הבלתי נלאית לאיחודה של יבשת אירופה השסועה – כקדוש. המכון מאמין כי שומאן הוא "נוצרי למופת" הן בחייו האישיים והן "בקדושת הפוליטיקה שלו" בניסיונותיו למנוע מלחמת עולם נוספת וסכסוכים ביבשת אירופה. מאז 1988, הוותיקן בוחן את התאמתו של שומאן למעמד של קדוש, אלא שנדרשים שני ניסים להכרה שכזאת.⁵⁵ ההיסטוריה תשפוט אם האיחוד האירופי אכן יכול להיחשב לאחד הניסים שחולל שומאן.